

litalouteen Arcus AS -nimisen holding-yhtiön alaisuuteen.

EFTA:n valvontaelin (ESA) vaati Norjan (kuten Suomenkin) alkoholimonopolin mittaavaa sopeuttamista kesäkuussa 1994. Ensinnorja lähetti syksyllä jyrkän vastakirjeen, jossa se sanoi pitävänsä kiinni järjestelmästään. Joulukuun 30. päivänä 1994 ESA pani kovan

kovaa vastaan: se vaati tuonti-, vienti- ja tukkumyyntimonopoleja purettavaksi sekä tuotantomonopolin organisatorista erottamista vähittäismyyntimonopolista. Norjalle jäi kaksi vaihtoehtoa: joka taipua tai antaa asia tuomioistuimen ratkaistavaksi. Viime keväänä Norja ilmoitti taipuvansa.

Nyt tehty päätös merkitsee sitä, että Norjan järjestelmästä tulee ensi vuoden alussa lähes identtinen Ruotsin kanssa.

Suomessa vähittäismyyntimonopoli on edelleen samassa Alko-Yhtiöt-konsernissa kuin kilpailutaloudessa oleva tuotantoyhtiökin.

AJANKOHTAISTA ALKOHOLIHALLINNOSTA

LUPAHALLINNON MUUTOKSET

Uuden alkoholilain tultua voimaan 1.1.1995 siirtyivät Alko-Yhtiöiden viranomaistehtävät Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskukseen (STTV). Alkon alkoholihallinto-osaston (alkoholin vähittäismyynti- ja anniskeluasiat) henkilöstö siirtyi STTV:hen, tosin alkoholihallintotehtäviä suorittavien määrä väheni puoleen.

Alko lopetti anniskelulupahakemusten käsittelyn viime vuoden syksyllä niin, että viimeistään lokakuun alussa tulleet ratkaisukelpoiset hakemukset käsiteltiin vielä Alkossa. Vuoden alussa taas moni yritys, joka oli saanut Alkolta kielteisen päätöksen, haki STTV:ltä uudestaan lupaa. Tämä aiheutti pahimmillaan 600 hakemuksen ruuhkan. Myöntämisnormien valmistuttua kuluvan vuoden elokuussa sumaa on alettu purkaa.

Olenneisin muutos lupahal-

linnossa tapahtui entisissä keskiolutluvuissa, nykyisten enintään 4,7-prosenttisten käymisteitse valmistettujen juomien (oluen lisäksi viinit ja siideri) luvissa. Lupien myöntäminen siirtyi lääninhallituksille, joilla ei ollut kokemusta lupien myöntämisestä. Aiemmin luvat myönsivät Alkon myymäläpäälliköt alkoholihallinto-osaston ohjauksessa. STTV on ohjannut ja kouluttanut lääninhallitusten henkilöstöä.

Aiemmin lupien myöntäminen kioskeihin oli kielletty, nyt uusi laki mahdollisti tämän. Samoin huoltoasemat ovat saaneet entistä enemmän 4,7-prosenttisten juomien anniskelulupia. Uutena lupatyypinä tulivat alle 13 prosentin tilaviini- en vähittäismyyntiluvat, jotka antavat viinitiloille mahdollisuuden myydä omaa viiniään suoraan kuluttajille.

Vähittäismyyntimonopolin kannalta periaatteellisesti merkittävä poikkeus tehtiin monopoliin, kun sallittiin tila-

viinien vähittäismyynti. STTV hyväksyy Alkon myymälähuoneistot.

VALVONTA

Lupien myöntäminen on vienyt lääninhallitusten ajan. Lääninhallituksissa asioita hoitaa noin 30 henkilöä. Läänintarkastajille siirtyi myös ravintoloiden valvonta Alkon myymäläpäälliköiltä. Vajaat 200 myymäläpäällikköä hoiti valvonnan sivutoimenaan. Näistä syistä ravintoloiden valvonta heikkeni olennaisesti. Lääninhallitukset eivät ole ehtineet suorittaa systemaattista valvontaa. Vasta muutama lääninhallitus on saanut tarkastustoiminnan alkuun. Syynä on ollut luparuuhka, resurssien, koulutuksen ja pelisääntöjen puute. Tarkastukset ovat yleensä kohdistuneet ravintoloihin, joista on tullut valituksia.

Lääninhallitukset suorittivat ensimmäisellä vuosipuoliskolla vähittäismyyntinsä 41 valvontatoimenpidettä (ei yhtään

luvan peruutusta) ja anniskelussa 161 toimenpidettä (11 määräaikaista tai pysyvää peruutusta). Valvontatarkastuksia tehtiin vajaan kymmenen prosenttiin luvista. STTV suoritti 15 toimenpidettä, joista yksi oli viikon peruutus.

Ravintoloiden omaa valvontaa ovat vähentäneet henkilökunnan määrän väheneminen ravintolaa kohti, osa-aika- ja vuokratyövoiman kasvu sekä vastaavien hoitajien työpaine.

Sosiaaliin ja terveydellisiin päämääriin tähtäävä lupajärjestelmä vaatii valvontaa toimiakseen. Nykyiset valvontaresurssit eivät pysty pitämään epäkohtia kurissa, varsinkaan kun kaikkia lääninhallituksille luvatuista henkilöresursseista ei ole kohdennettu alkoholivalvontaan.

STTV:n suorittaman hintaseurannan mukaan anniskeluhinnat eivät juuri muuttuneet viime loka- ja huhtikuun välillä, vaikka hinnoittelu vapautui vuoden vaihteessa.

ANNISKELULUPIEN MYÖNTÄMISNORMIT

STTV päätti elokuussa anniskelulupien myöntämisessä noudatettavista periaatteista, joista on saatu myös etujärjestöiltä myönteiset lausunnot.

Alkoholilain mukaan lupa voidaan jättää myöntämättä tai anniskeluaikaa, -aluetta, anniskeltavia alkoholijuomia tai asiakaspaikkoja voidaan rajoittaa, jos lupaviranomainen katsoo sen aiheelliseksi.

Hakemuskäsittelyssä on erityisesti keskitytty lain mukaiseen yrittäjien edellytysten selvittämiseen eli hakijan koulutukseen ja kokemukseen ravintola-alalta. Jos edellytykset

eivät täyty, hakijan tulee palata haetun tyyppisen ravintolan toiminnasta kokemusta omaava henkilö.

Lupiin liittyvät epäkohdat ovat herättäneet keskustelun ravintola-alan yrittäjätutkinosta ulkomaisten esimerkkien mukaisesti. Näin tehostettiin ravintoloiden omaa valvontaa ja vastuuta. Myös ravintolaelinkeino on selkeästi ilmoittanut vastustavansa harmaata taloutta ja kilpailua viinouttavia muita ilmiöitä sekä korostunut ravintoloiden oma-valvontajärjestelmää ja vastuullista toimintaa.

Lupaa ei myönnetä, jos haki on syyllistynyt rikokseen (esim. alkoholi- ja talousrikokset, rattijuopumus). Kaikkien hakijoiden luotettavuus, erityisesti taloudellinen luotettavuus, selvitetään jokaisen hakijan osalta yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa (esim. poliisi, verottaja). Lupaa ei myöskään myönnetä, jos haki on menestynyt heikosti aiemmassa liiketoiminnassaan (konkursseja, maksuhäiriöitä) tai jos hänen taloudelliset edellytyksensä ovat heikot hankkeen laajuuteen nähden.

Lain mukaan anniskelupaikan tulee olla paikan sijainnin, anniskelutilojen ja toiminnan osalta asianmukainen. Normin mukaan rajoitetaan erityisesti yli 4,7-prosenttisten juomien anniskeluun oikeuttavien lupien myöntämistä. Näin menetellään haittojen ehkäisemiseksi ja valvonnallisista syistä ja ettei kohtuuttomasti vaikeutettaisi ravintoloiden toimintaa edellytyksiä.

Hakemuskäsittelyssä selvitetään myös lupaa hakevan ravintolan tarjoamien palvelujen tarvetta kyseisellä alueella. Lupia myönnetään hyvän ja

monipuolisen varustetason ravintoloille, joissa on ruokaa saatavana ja joilla voidaan olettaa olevan kiristyvissäkin kilpailussa edellytykset asianmukaiseen ravintolatoimintaan.

Luvan myöntämisen esteenä pidetään myös sitä, jos liikkeen aikaisemmassa toiminnassa, hoidossa tai järjestyksenpidossa on esiintynyt vakavia tai toistuvia epäkohtia tai ravintola on menestynyt huonosti lukuista omistajanvaihdoksista huolimatta.

Anniskelupaikan tulee sijaita siten, että anniskelun ei voida olettaa aiheuttavan toistuvia järjestyshäiriöitä tai muita haittoja ympäristönsä asukkaille tai yhdyskunnan palveluille ja muille toiminnolle.

Huonokuntoisiin, tiloiltaan ja varusteiltaan puutteellisiin ja valvonnan kannalta vaikeahoitoisiin huoneistoihin ei lupia myönnetä.

Ravintolan tulee toiminnaltaan olla hyvien tapojen mukainen (seksiravintolat), tavoitteena tulee olla monipuolisten ravintolapalvelujen tarjoaminen eikä yksinomaan alkoholijuomien anniskelu.

Lupamaksu on 2 500 mk, mikäli hakemus edellyttää tarkastusta, ja muuten 1 500 mk. Maksu on sama myös kielteisestä päätöksestä. Hakemuksen peruutus maksaa 300 mk. Valvontamaksut ovat 1 000–10 000 mk myynnistä riippuen.

LUPIEN MÄÄRÄ

Lääninhallitusten ensimmäisellä vuosipuoliskolla tekemät lupapäätökset käyvät ilmi taulukosta 1.

Tilapäisiä anniskelu-oikeuk-

Taulukko 1. Lääninhallitusten ensimmäisellä vuosipuoliskolla tehdyt lupapäätökset

	uudet luvat	hylätyt, raunneet	omistajan- vaihdot	lupia käsittelemättä
vähittäismyynti	1 735	115	224	325
anniskelu	615	88	335	268
tilapäinen anniskelulupa	945			

(Tilanne 1.1.–31.6.95)

sia saa lain mukaan myöntää vain erityisistä syistä. STTV lähetti asiasta lääninhallituksille kirjeen niiden erilaisten linjojen vuoksi. Sen mukaan huomioon tulee ottaa jo paikkakunnalla toimivat ravintolat. Lupa myönnetään ensisijaisesti alan yrittäjälle.

Kirjeen mukaan tarjolla tulee aina olla ruokaa. Valvonta tulee hoitaa siten, että anniskelu tapahtuu anniskelualueella ja että juomia ei viedä pois anniskelualueelta. Anniskelu- aluetta koskevia määräyksiä on rikottu eri tapahtumien yhteydessä, mistä on ollut seurauksena kirjallisia valvontatoimenpiteitä.

STTV:n lupia oli vuoden 1995 elokuun lopussa seuraavasti: Alkon myymälät 248, tilaviinimyymälät 8, sahtimyymälät 2 ja yli 4,7-prosenttisia juomia anniskelevat ravintolat 3 389 (lisäystä vuoden alusta 161 ravintolaa).

Lääninhallitusten luparekisterit saatiin ajantasalle syyskuussa. Syyskuun lopussa oli 8 099 enintään 4,7-prosenttisten juomien vähittäismyymälä-

lää (lisäystä vuoden alusta 1 680 lupaa) ja 6 290 anniskelulupaa (lisäystä vuoden alusta 571 lupaa). Vähittäismyymälälupien määrä on laskenut 25 vuodessa yli 10 000:lla; alimillaan luku oli vuoden vaihteessa. Anniskelulupien voimakas kasvu alkoi vuonna 1991, jolloin lupia oli 3 493. Eli alkoholin tarjontakapasiteetti on kasvanut nopeasti.

Enintään 4,7-prosenttisten juomien vähittäismyyntilupien voimakas lisäys on kohdistunut muihin kuin perinteisiin elintarvikemyymälöihin eli kioskeihin ja huoltoasemiin. Molemmilla nähtiin ennen nykyistä lakia olleen alkoholipoliittisia esteitä alkoholin myyntiin.

Kielteisiä päätöksiä on tehty vähän.

MYYNТИ JA KULUTUS

Vielä tällä hetkellä enintään 4,7-prosenttisten juomien luvista ei kerätä tietoja alkoholitomasta myynnistä. Yli 4,7-prosenttisia juomia anniskele-

vien ravintoloiden kokonaismyynti kasvoi tammi-heinäkuussa 4,2 prosenttia. Heinäkuussa myynnin kasvu taittui ja myynti väheni 4,1 prosenttia.

Tammi-elokuussa alkoholin kulutus kasvoi 100-prosenttisenä alkoholina laskettuna 2,4 prosenttia. Kasvu jakautui seuraavasti: Alkon monopolina oleva vähittäismyynti – 0,5 %, elintarvikeliikkeitä – 2,5 %, yli 4,7-prosenttisia juomia anniskelevat ravintolat + 16,2 % ja enintään 4,7-prosenttisia juomia anniskelevat ravintolat + 8,1 %.

Kun laki sallii siidereiden myynnin 4,7-prosenttisten paikoissa, on siiderin kulutus kasvanut volyymilitroina laskettuna 216,6 prosenttia: vähittäismyynti 353,4 % ja anniskelu 115,6 %. Toisaalta taas ilmeisesti enintään 4,7-prosenttiset viinit ovat löytäneet tiensä entisten keskioluen anniskelu- paikkojen valikoimiin: kasvua oli 27,2 prosenttia.

Muutenkin anniskelussa on tapahtumassa rakennemuutoksia: väkevät juomat + 21,5 % (volyymilitroina), välituotteet (pääasiassa väkeviä viinejä) + 103,2 %, yli 4,7-prosenttiset mallasjuomat + 4,4 % ja enintään 4,7-prosenttiset oluet + 14,5. Vähittäismyynnissä useimpien juomaryhmien muutokset ovat alle 10 prosentin luokkaa.

JUHANI HAKALA